

Europees Jaar voor **actief ouder worden**
en **solidariteit tussen de generaties 2012**

De bijdrage die de EU levert
aan **actief ouder worden**
en **solidariteit** tussen de
generaties

Gefinancierd door de

Noch de Europese Commissie, noch enige persoon die optreedt in naam van de Commissie kan verantwoordelijk worden gesteld voor het gebruik dat kan worden gemaakt van de gegevens in deze publicatie.

Directoraat-generaal Werkgelegenheid, Sociale Zaken en Inclusie
Eenheid D.3
Manuscript voltooid in juni 2012

© Omslagfoto: Getty Images

Voor elk gebruik of elke reproductie die niet valt onder het auteursrecht van de Europese Unie, dient rechtstreeks van de auteursrechthouder(s) toestemming te worden verkregen.

*Europe Direct helpt u antwoord
te vinden op uw
vragen over de Europese Unie.*

**Gratis nummer (*):
00 800 6 7 8 9 10 11**

(* Als u mobiel belt, hebt u misschien geen toegang tot gratis nummers of kunnen kosten worden aangerekend.

Meer gegevens over de Europese Unie vindt u op internet via de Europaserver (<http://europa.eu>).
Catalografische gegevens en een samenvatting bevinden zich aan het einde van deze publicatie.

Luxemburg: Bureau voor publicaties van de Europese Unie, 2012

ISBN 978-92-79-25133-7

doi:10.2767/68581

© Europese Unie, 2012

Overneming met bronvermelding toegestaan

Printed in Belgium

GEDRUKT OP ELEMENTAIR CHLOORVRIJ GEBLEEKT PAPIER (ECF)

Voorwoord door commissaris Andor

We vergeten wel eens dat een vergrijzende bevolking een grote prestatie is — het gevolg van gezondere levensomstandigheden en medische doorbraken waardoor het risico op vroegtijdig overlijden wordt verlaagd. Daarnaast hebben mensen nu meer vrijheid om te kiezen of en wanneer ze kinderen willen.

Toch is het zonder twijfel waar dat de snelle vergrijzing van de Europese bevolking en het feit dat de baby-boomers binnenkort met pensioen gaan, serieuze uitdagingen vormen in de komende decennia. Veel mensen vrezen dat het leven moeilijker wordt in de veel oudere samenlevingen waarin we komen te wonen en dat spanningen of misschien zelfs openlijke conflicten tussen de generaties onvermijdelijk zijn.

Het Europees Jaar voor actief ouder worden en solidariteit tussen de generaties 2012 probeert te anticiperen op dergelijke negatieve ontwikkelingen. Het is essentieel om actief ouder worden te ondersteunen bij alle aspecten van het leven, van beroepsmatige, sociale en familiale activiteiten tot het vermogen om gezond en onafhankelijk ouder te worden. Dat zal de komende jaren de basis vormen voor solidariteit tussen de generaties. Het betekent dat we bij het ouder worden de controle over ons eigen leven houden in plaats van dat we afhankelijk moeten zijn van de jongere generaties.

Actief ouder worden begint op de werkplek. Een derde van de Europeanen heeft in een recent gehouden onderzoek van Eurobarometer aangegeven graag te willen blijven werken na het bereiken van de pensioengerechtigde leeftijd, maar niet per se fulltime. Op dit moment krijgen echter niet veel Europeanen de kans om door te werken.

Tegelijkertijd betekent het dat we onze zienswijzen over ouder worden moeten bijstellen, dat we de grens tussen „jong“ en „oud“ naar boven schuiven naarmate

onze levensverwachting stijgt en dat we meer waardering krijgen voor de steun en ervaring die oudere mensen bieden en kunnen bieden in alle facetten van het leven. Actief ouder worden betekent ook betere ondersteuning bieden aan ouderen die het nodig hebben, zodat gezondheidsproblemen niet automatisch leiden tot buitensluiting en overmatige afhankelijkheid van de hulp van anderen; zo blijft een waardig leven gewaarborgd.

Het gaat om een enorm uitgebreide agenda waaraan alle regeringsniveaus, bedrijven, vakbonden en het maatschappelijk middenveld moeten bijdragen. De belangrijkste beleidsinstrumenten zijn in handen van de beleidsmakers in de lidstaten. De Europese Unie (EU) heeft in dit opzicht echter ook een rol te vervullen. De Unie kan een breed scala aan beleidsinstrumenten inzetten om de lidstaten en andere belanghebbenden te ondersteunen bij hun inspanningen.

Het Europees Jaar biedt ons allen de mogelijkheid om na te denken over wat we kunnen doen om actief ouder worden werkelijkheid te laten worden en om ons de komende jaren in te zetten voor nieuwe initiatieven. In deze brochure wordt uiteengezet wat de bijdrage is die de EU levert aan de agenda voor actief ouder worden en wordt aangetoond dat de EU in dit opzicht een sterke partner is.

Ik hoop dat deze brochure het besluit om op Europees niveau samen te werken zal versterken en dat het alle lidstaten inspireert tot nog vastberadener inspanningen om actief ouder worden te stimuleren, zodat de solidariteit tussen de generaties de toets der vergrijzing kan doorstaan.

László ANDOR

EU-commissaris voor Werkgelegenheid, Sociale Zaken en Inclusie

Inhoud

Voorwoord door commissaris Andor	1
Inleiding	3
1. Actief ouder worden en de fundamentele doelstellingen en waarden van de EU	5
2. EU-wetgeving ter ondersteuning van actief ouder worden	6
<i>Antidiscriminatie</i>	6
<i>Wetgeving gendergelijkheid</i>	6
<i>Gezondheid en veiligheid op het werk</i>	7
<i>Sociale veiligheid en vrij verkeer</i>	7
3. Hoe Europese structuur- en cohesiefondsen actief ouder worden ondersteunen	8
<i>Het Europees Sociaal Fonds (ESF)</i>	8
<i>Europees Fonds voor regionale ontwikkeling (EFRO)</i>	8
<i>Cohesiefonds</i>	9
<i>Europees Landbouwfonds voor plattelandsontwikkeling (Elfpo)</i>	9
4. Onderzoek en innovatie	10
<i>Het zevende kaderprogramma voor onderzoek en technologische ontwikkeling (KP7)</i>	10
<i>Cohesiebeleid ondersteunt onderzoek en innovatie</i>	10
<i>Kaderprogramma voor concurrentievermogen en innovatie (CIP)</i>	10
<i>Gemeenschappelijk programma voor onderzoek</i>	11
<i>Het Europees innovatiepartnerschap voor actief en gezond ouder worden</i>	11
5. EU-steun aan nationale beleidsmakers: gecoördineerde strategieën en wederzijds leren	13
<i>Demografische veranderingen begrijpen</i>	13
<i>De Europese werkgelegenheidsstrategie</i>	13
<i>De open coördinatiemethode bij sociale insluiting en sociale bescherming</i>	14
<i>Leeftijdscriminatie bestrijden</i>	16
<i>Gelijke kansen voor mensen met een handicap</i>	16
<i>Een strategie voor gendergelijkheid</i>	16
<i>Sociale innovatie</i>	17
<i>Het EU-programma voor werkgelegenheid en maatschappelijke solidariteit (Progress)</i>	17
<i>Prioriteiten volksgezondheid, stimuleren lichamelijke activiteit en financiering</i>	17
<i>Stimuleren van toegankelijkheid en mobiliteit</i>	18
<i>Stimuleren van ICT voor actief ouder worden</i>	18
<i>Stimuleren van een leven lang leren</i>	19
<i>Conclusie</i>	19

Inleiding

Het Europees Jaar voor actief ouder worden en solidariteit tussen de generaties 2012 probeert belanghebbenden op alle niveaus te motiveren om ambitieuze doelen te stellen en acties te ondernemen die onze samenlevingen de mogelijkheid bieden de vergrijzing op te vangen door de bijdrage die ouderen leveren aan de samenleving te versterken en hun onafhankelijkheid te vergroten.

Dit initiatief komt precies op tijd, want de grote cohorten die eind jaren veertig en in de jaren vijftig zijn geboren, bereiken nu de pensioenleeftijd. Er vindt nu dus een demografische verandering plaats in de EU, met grote sociale, economische, budgettaire en politieke gevolgen.

Twee tendensen springen in het oog. Ten eerste zal de totale werkende bevolking (15-64 jaar) tussen 2005 en 2030 met 20,8 miljoen dalen doordat de babyboomers met pensioen gaan. Dat heeft enorme gevolgen voor de toekomst van banen en groei in de EU. Bovendien heeft het grote invloed op de duurzaamheid van de stelsels voor sociale bescherming en zorg. Die krijgen te maken met een breder wordende kloof tussen noodzakelijke uitgaven en inkomsten uit belastingen en heffingen.

Ten tweede neemt het aantal ouderen snel toe. Het aantal 80-plussers zal tussen 2010 en 2030 met 57,1 % toenemen⁽¹⁾. Dat betekent dat er in Europa 12,6 miljoen meer mensen boven de 80 zijn en dat heeft significante gevolgen voor de gezondheidszorg.

Demografische verandering kan met succes worden aangepakt met een positieve benadering die zich richt op de mogelijkheden van de oudere leeftijdsgroepen. Het concept actief ouder worden vormt de kern van deze positieve reactie op de demografische verandering en dat is van groot belang om de solidariteit tussen de generaties te behouden. Actief ouder worden betekent in principe drie dingen:

1. zowel vrouwen als mannen in staat stellen langer te blijven werken. Door structurele obstakels uit de weg te ruimen (zoals het gebrek aan ondersteuning voor mantelzorgers) en door passende stimulansen te bieden, kunnen veel oudere mensen worden geholpen om actief te blijven op de arbeidsmarkt, en dat levert structureel en individueel voordelen op;
2. het actief burgerschap vergemakkelijken met een stimulerende omgeving waarin gebruikgemaakt kan worden van de bijdrage die oudere vrouwen en mannen aan de samenleving kunnen leveren;
3. zowel vrouwen als mannen mogelijkheden bieden gezond te blijven en zelfstandig te leven als ze ouder worden. Dat kan met een levensloopbenadering waarin gezond ouder worden er samen met aangepaste huisvesting en een aangepaste omgeving voor zorgt dat oudere mensen zo lang mogelijk thuis kunnen blijven wonen.

Europa kan de problemen die gepaard gaan met demografische verandering alleen aanpakken door middel van actief

ouder worden; de toekomstige welvaart en sociale cohesie van Europa hangen ervan af.

De **strategie Europa 2020** van de EU richt zich op het leveren van slimme, duurzame en inclusieve groei met hoge werkgelegenheid, productiviteit en sociale cohesie. In de strategie zijn vijf specifieke doelen vastgelegd die de EU voor 2020 moet bereiken, onder andere dat 75 % van de mensen tussen 20 en 64 jaar werk heeft en dat minimaal 20 miljoen minder mensen het slachtoffer zijn of worden van armoede en sociale uitsluiting⁽²⁾.

Actief ouder worden is een essentieel onderdeel van de strategie Europa 2020. Het succes van de strategie is voor een groot deel afhankelijk van de mate waarin ouderen de kans krijgen om een bijdrage te leveren op de arbeidsmarkt en daarbuiten. Ouderen moeten de mogelijkheid krijgen actief te blijven als werknemer, consument, verzorger, vrijwilliger en burger.

Actief ouder worden is de basis voor solidariteit tussen de generaties — een doelstelling van de EU die is vastgelegd in artikel 3 van het Verdrag van Lissabon. Het betekent dat ouderen de leiding nemen over hun eigen leven en bijdragen aan de samenleving. En zo kan er meer worden gedaan voor de ouderen die voor een groot deel afhankelijk zijn van de ondersteuning van anderen.

Eurobarometer-onderzoek naar actief ouder worden

Een onderzoek van Eurobarometer uit 2012 wijst uit dat de meerderheid van de Europeanen (60 %) het verhogen van de pensioenleeftijd afkeurt. De afkeuring is het sterkst in Roemenië (87 %), Letland (86 %) en Slowakije (83 %). Alleen in Denemarken (58 %), Nederland (55 %), Ierland (53 %), het Verenigd Koninkrijk (51 %) en Oostenrijk (49 %) was de meerderheid van de respondenten het eens met de verhoging.

Ondanks de afkeuring zijn Europeanen wel bereid langer werken te overwegen. Ongeveer 61 % steunt het idee dat mensen de mogelijkheid moeten krijgen om te blijven werken als ze de officiële pensioenleeftijd hebben bereikt, en 53 % verwerpt het idee van een verplichte pensioenleeftijd.

Het Europees Jaar voor actief ouder worden en solidariteit tussen de generaties 2012 geeft een nieuwe impuls aan het bereiken van de vastgelegde doelstellingen, met inbegrip van de bredere economische en maatschappelijke doelen. Dat willen we doen door de kennis over deze belangrijke kwesties te vergroten, door zienswijzen te veranderen en door alle samenlevingsniveaus erbij te betrekken, zodat we ouderen betere mogelijkheden kunnen bieden om actief te blijven

⁽¹⁾ Eurostat-basisscenario.

⁽²⁾ Andere doelstellingen gaan over onderwijs, klimaatverandering en energie, en de uitgaven voor onderzoek en ontwikkeling, http://ec.europa.eu/europe2020/reaching-the-goals/targets/index_nl.htm.

en samen met de jongere generaties mee te blijven doen als volwaardig lid van de samenleving.

De Europese Commissie hoopt dat het Jaar ertoe zal leiden dat de lidstaten, lokale en regionale overheden, sociale partners en maatschappelijke organisaties nieuwe acties ondernemen en nieuwe afspraken maken om actief ouder worden te stimuleren en op die manier de solidariteit tussen de generaties te versterken. Al deze spelers moeten een specifieke bijdrage leveren en het Jaar zien als een mogelijkheid om te evalueren wat er nog meer kan worden gedaan om actief ouder worden te stimuleren.

Dat geldt ook voor de EU, die slechts beperkte bevoegdheden heeft op veel kerngebieden van de agenda voor actief ouder worden, maar toch een belangrijke bijdrage kan leveren bij het ondersteunen van acties die worden ondernomen in de lidstaten. Deze brochure brengt in kaart wat de EU doet

om actief ouder worden te stimuleren. Er worden instrumenten gepresenteerd die het beleid voor actief ouder worden kunnen ondersteunen:

- Europese wetgeving;
- EU-financiering via de structuurfondsen en het Cohesiefonds;
- Europese initiatieven op het gebied van onderzoek en innovatie;
- vele strategieën, procedures en initiatieven op EU-niveau zijn gemaakt om wederzijds leren tussen lidstaten en regio's te vergemakkelijken.

In de brochure worden bestaande maatregelen op EU-niveau behandeld, maar er wordt ook gekeken naar andere maatregelen waarover nog gediscussieerd wordt, zoals ophanden zijnde wetgeving en voorstellen voor financieringsprogramma's in de nieuwe begrotingscyclus 2014-2020.

1. Actief ouder worden en de fundamentele doelstellingen en waarden van de EU

De betrokkenheid van de EU bij de agenda voor actief ouder worden is gebaseerd op haar kernwaarden, die in de Verdragen zijn vastgelegd. In het **Verdrag van Lissabon** uit 2009 werd het volgende bevestigd: „De waarden waarop de Unie berust, zijn eerbied voor de menselijke waardigheid, vrijheid, democratie, gelijkheid, de rechtsstaat en eerbiediging van de mensenrechten⁽³⁾ [...] De Unie bestrijdt sociale uitsluiting en discriminatie, en bevordert sociale rechtvaardigheid en bescherming, de gelijkheid van vrouwen en mannen [en] de solidariteit tussen generaties.”⁽⁴⁾

De krachtigste en meest expliciete manifestatie van deze waarden is te vinden in het **Handvest van de grondrechten van de EU**, dat wettelijk bindend is voor acties van alle EU-organen en ook van toepassing is op lidstaten als ze EU-wetten invoeren. In het Handvest bevat het hoofdstuk over gelijkheid twee artikelen (zie kader) waarin de link met de agenda voor actief ouder worden duidelijk te zien is.

Het Handvest bevat ook aanvullende rechten die relevant zijn voor de doelstellingen van actief ouder worden, zoals gelijkheid van mannen en vrouwen, sociale zekerheid, gezondheidszorg en onderwijs.

De EU heeft het **VN-Verdrag inzake de rechten van personen met een handicap** ondertekend. Daarin worden individuele autonomie, non-discriminatie, volwaardige en effectieve deelname aan de samenleving, gelijke kansen en toegankelijkheid behandeld. Dat zijn voor veel mensen die een beperkende aandoening hebben, belangrijke kwesties voor het actief ouder worden.

Daarnaast treedt de EU met artikel 6, lid 2 van het Verdrag betreffende de Europese Unie toe tot het **Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden** (van de Raad van Europa), dat met name van belang is voor de oprichting van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens.

De Europese Commissie heeft het **e-justitieportaal** gecreëerd om mensen te laten zien welke rechten er aan deze instrumenten kunnen worden ontleend en hoe ze kunnen worden gehandhaafd.

Actief ouder worden in het Handvest van de grondrechten van de EU

Artikel 21(i) — Non-discriminatie

Iedere discriminatie, met name op grond van [— onder andere handicap en leeftijd —] is verboden.

Artikel 25 — De rechten van ouderen

De Unie erkent en eerbiedigt het recht van ouderen, een waardig en zelfstandig leven te leiden en aan het maatschappelijk en cultureel leven deel te nemen.

⁽³⁾ Geconsolideerde versie van het Verdrag van de Europese Unie, artikel 2.

⁽⁴⁾ Ibid., artikel 3.

2. EU-wetgeving ter ondersteuning van actief ouder worden

Terwijl de meeste relevante gebieden voor actief ouder worden vooral de verantwoordelijkheid van de lidstaten blijven, zijn er diverse kerngebieden waarin EU-wetgeving bijdraagt aan de agenda voor actief ouder worden. Dergelijke wetten kunnen alleen worden aangenomen bij kwesties waarin de Verdragen de EU de bevoegdheid tot handelen geven.

Antidiscriminatie

Een **richtlijn** is een wetgevingsbesluit van de EU. De lidstaten moeten wetten aannemen om een zeker resultaat te behalen, maar ze bepalen zelf de exacte vorm en invoeringswijze.

Het implementeren van de kernwaarden van de EU zoals ze in de Verdragen zijn vastgelegd, betekent dat discriminatie op verschillende terreinen, onder andere leeftijd en handicap, wordt aangepakt. Leeftijdscriminatie bedreigt iemands vermogen om volledig deel te nemen op de arbeidsmarkt en in bredere zin in de samenleving.

Discriminatie ondermijnt ook de inspanningen die de samenleving levert om werkgelegenheidsdoelen te bereiken en de problemen van de demografische verandering aan te pakken.

De aanpak van leeftijdscriminatie op de arbeidsmarkt is essentieel om actief ouder worden op het werk te bereiken. Als we van oudere werknemers vragen om langer te werken en we ze daartoe aanmoedigen, is het van belang dat er scholingsmogelijkheden voor hen beschikbaar zijn. Leeftijdscriminatie beperkt op onrechtmatige wijze de mogelijkheden voor oudere werknemers.

In 2000 heeft de EU **Richtlijn 2000/78/EG van de Raad** aangenomen waarin een algemeen kader is vastgelegd voor de bestrijding van discriminatie op grond van godsdienst of overtuiging, handicap, leeftijd of seksuele geaardheid op het terrein van arbeid en beroep. Het verplicht lidstaten om de ongelijke behandeling van mensen, bijvoorbeeld op grond van leeftijd of handicap, als illegaal aan te merken op het gebied van werkgelegenheid, beroep of eigen bedrijf, met inbegrip van vacaturevoorwaarden, promotiekansen, beroepsopleidingen, arbeidsomstandigheden en lidmaatschap van organisaties.

De richtlijn verplicht lidstaten om nationale wetten in te voeren die directe en indirecte discriminatie verbieden, evenals intimidatie en represailles op grond van leeftijd. Verschil in behandeling op grond van leeftijd is alleen toegestaan als het objectief gerechtvaardigd is door een legitieme arbeidsdoelstelling en als de middelen om dat doel te halen passend en noodzakelijk zijn.

Alle lidstaten hebben dit non-discriminatiebeginsel omgezet in hun nationale wetgeving. De Europese Commissie houdt toezicht op dit proces en grijpt in met overtredingsprocedures tegen lidstaten die de beginselen van de richtlijn niet naar behoren hebben ingevoerd.

Met het oog op het Europees Jaar 2012 heeft Equinet, het Europese netwerk van organen voor de bevordering van gelijke behandeling, in september 2011 een rapport uitgegeven over de aanpak van leeftijdscriminatie: **Tackling Ageism**

and Discrimination. Het rapport is gebaseerd op een onderzoek naar het werk dat de organen doen op het gebied van leeftijdsdiscriminatie.

Het Hof van Justitie van de Europese Unie (HvJ) heeft bepaald dat het non-discriminatiebeginsel op grond van leeftijd een algemeen beginsel van de EU-wetgeving is, in die zin dat het een specifieke toepassing van het algemene beginsel van gelijke behandeling is⁽⁵⁾. Voor een gedetailleerd onderzoek naar de interpretaties van het Hof met betrekking tot kernzaken zoals pensioen en vacatureleeftijd, zie *Evolution of ECJ Case-Law on Age Discrimination*, Robin Allen QC⁽⁶⁾.

Voorgestelde wetgeving

Antidiscriminatie in toegang tot goederen en diensten

De Europese Commissie heeft een voorstel aangenomen voor een richtlijn die discriminatie op grond van onder andere leeftijd verbiedt bij toegang tot goederen en diensten, sociale bescherming en onderwijs.

Deze richtlijn zou het wettelijk kader van de EU inzake gelijke behandeling op basis van leeftijd voltooien. De richtlijn wordt nog besproken in de Raad.

Toegankelijkheid

De Europese Commissie onderzoekt de ontwikkeling van een nieuwe **Europese toegankelijkheidswet** om consumenten een betere toegang tot goederen en diensten te verschaffen.

De wet richt zich op potentieel kwetsbare consumenten, zoals mensen met een handicap of ouderen. Een openbare raadpleging werd in februari 2012 afgesloten.

Wetgeving gendergelijkheid

Gelijkheid van vrouwen en mannen is een van de gemeenschappelijke waarden waarop de Unie rust. In de Verdragen wordt het stimuleren van gelijkheid genoemd als een van de taken van de Unie. In artikel 23 van het Handvest van de grondrechten van de EU staat: „De gelijkheid van vrouwen en mannen moet worden gewaarborgd op alle gebieden, met inbegrip van werkgelegenheid, beroep en beloning.”

De EU heeft diverse specifieke **richtlijnen inzake gendergelijkheid** aangenomen die bijdragen tot het bereiken van de doelstellingen voor actief ouder worden. Dat gebeurt door het aanpakken van de kerngebieden van genderongelijkheid die toegang tot werk en mogelijkheden voor een leven lang leren

⁽⁵⁾ Zie zaken C-144/04 *Mangold* (2005) en C-555/07 *Seda Küçükdeveci* (2010).

⁽⁶⁾ <http://www.cloisters.com/news-pdf-downloads/robin-allen-qc-evolution-of-ecj-case-law-march-2011.pdf>.

beperken. Voor oudere vrouwen resulteren deze ongelijkheden in een lager pensioen en hogere risico's op armoede.

Met name de volgende richtlijnen zijn relevant voor de wetgeving inzake gendergelijkheid:

- toepassing van het beginsel van gelijke kansen en gelijke behandeling van mannen en vrouwen in arbeid en beroep (2006/54/EG). Deze herschikking voegt de richtlijnen samen die eerder van toepassing waren:
 - gelijke beloning (75/117/EEG);
 - gelijke behandeling van mannen en vrouwen ten aanzien van de toegang tot het arbeidsproces, de beroepsopleiding en de promotiekansen, en ten aanzien van de arbeidsvoorwaarden (76/207/EEG, gewijzigd door 2002/73/EG);
 - ondernemings- en sectorale regelingen inzake sociale zekerheid (86/378/EEG, gewijzigd door 96/97/EEG);
- geleidelijke tenuitvoerlegging van het beginsel van gelijke behandeling van mannen en vrouwen op het gebied van de sociale zekerheid (79/7/EEG);
- de toepassing van het beginsel van gelijke behandeling van zelfstandig werkzame mannen en vrouwen (2010/41/EU). Vanaf augustus 2012 herroept deze richtlijn de eerdere Richtlijn (86/613/EEG);
- toepassing van het beginsel van gelijke behandeling van mannen en vrouwen bij de toegang tot en het aanbod van goederen en diensten (2004/113/EG).

Deze richtlijnen worden aangevuld met niet-wetgevende maatregelen in het kader van de EU-strategie voor gelijkheid van vrouwen en mannen 2010-2015 (zie blz. 16) en met financiering die wordt verleend door Progress, het EU-programma voor werkgelegenheid en solidariteit (blz. 17).

Gezondheid en veiligheid op het werk

Gezondheid en veiligheid op het werk zijn van essentieel belang om bedrijfsongevallen en werkgerelateerde ziekten te voorkomen. De gezondheid en veiligheid van werknemers gedurende hun hele loopbaan garanderen, is een voorwaarde voor een duurzaam arbeidsleven en voor actief en gezond ouder worden na de pensionering. Het vormt een belangrijk onderdeel van de uitgebreide maatregelen om mensen in staat te stellen en te stimuleren om langer te blijven werken en zo de duurzaamheid van pensioenstelsels te ondersteunen.

De EU heeft een reeks **richtlijnen betreffende gezondheid en veiligheid op het werk** aangenomen waarin wordt bepaald wat de algemene eisen zijn met betrekking tot preventie van en bescherming tegen beroepsrisico's op de werkplek. De lidstaten moeten ervoor zorgen dat hun nationale wetgeving aan deze richtlijnen voldoet en dat ze doeltreffend worden ingevoerd.

De Europese Commissie ondersteunt de inspanningen van lidstaten door middel van Europese campagnes en bewustmakingsinitiatieven in het kader van een meerjarige strategie betreffende gezondheid en veiligheid op het werk (2007-2012), die op dit moment wordt geëvalueerd. Het **Europees Agentschap voor veiligheid en gezondheid op het werk (EU-OSHA)** is een belangrijke speler in deze strategie.

Sociale veiligheid en vrij verkeer

Actief ouder worden vereist ook dat EU-burgers hun rechten met betrekking tot sociale bescherming overal in de EU kunnen uitoefenen. De EU is maatregelen overeengekomen

zodat mensen die geografisch mobiel zijn, of zijn geweest, toegang kunnen blijven hebben tot de stelsels van sociale zekerheid en sociale bescherming, die ouderen de mogelijkheid geven deel te nemen aan de samenleving en om zelfstandig te leven.

Sociale dialoog en actief ouder worden

De Europese Commissie koestert de bipartiete „sociale dialoog” tussen bedrijfsorganisaties en vakbonden, en neemt ook deel aan de tripartiete dialoog. Dat heeft geleid tot **kaderovereenkomsten**, waarvan enkele onderdeel zijn geworden van de Europese wetgeving. Ze kunnen uiterst relevant zijn voor actief ouder worden op de arbeidsmarkt, bijvoorbeeld de overeenkomsten over

• ouderschapsverlof	• telewerken
• deeltijdarbeid	• arbeidsvoorwaarden voor
• arbeidscontracten	tijdelijke krachten

Er is een dialoog gaande over het uitbreiden van ouderschapsverlof naar zorgverlof en om doelen en voorzieningen voor kinderopvang uit te breiden naar zorgdiensten voor iedereen die afhankelijk is.

Een Europese verordening betreffende de coördinatie van de socialezekerheidsstelsels (883/2004) garandeert dat burgers sociale zekerheid kunnen opbouwen, zelfs als ze tijdens hun loopbaan met verschillende rechtsgebieden te maken hebben gehad, en dat ze overal in de EU van hun wettelijke pensioen en sociale bescherming kunnen genieten.

Het opbouwen van een bedrijfspensioenregeling (tweede pijler) voor mensen die naar een ander land verhuizen, wordt nog niet op een vergelijkbare manier beschermd door EU-wetgeving. **Richtlijn 98/49/EG van 29 juni 1998** garandeert dat mensen die de grens overgaan, hun bedrijfspensioenrechten overal in de EU kunnen ontvangen en dat zij niet minder goed behandeld worden dan mensen die binnen hun land van baan veranderen. Maar het is nog wachten op **wetgeving die ervoor moet zorgen dat mobiele werknemers pensioenrechten kunnen verwerven en dat deze worden behouden** nadat een werknemer een bedrijfspensioenregeling heeft verlaten.

Bedrijfspensioenrechten — niet alleen van werknemers die in een ander land gaan wonen — worden ook door twee Europese richtlijnen beschermd. Een van de richtlijnen gaat over instellingen voor bedrijfspensioenvoorziening (2003/41/EG) en voorziet in grensoverschrijdend toezicht en regels voor bedrijfspensioenstelsels in de interne markt. De andere richtlijn gaat over de bescherming van de werknemers bij insolventie van hun werkgever (2008/94/EG) en vereist dat lidstaten maatregelen nemen om bedrijfspensioenrechten te beschermen.

Met name toegang tot de gezondheidszorg is belangrijk voor ouderen. De verordening betreffende de coördinatie van de socialezekerheidsstelsels (883/2004) voorziet in gelijke toegang tot wettelijke zorgverzekeringen en zorgstelsels voor mensen die in een ander land gaan wonen. Daarnaast beschermt de richtlijn betreffende de rechten van patiënten bij grensoverschrijdende gezondheidszorg (2011/24/EU) het recht van de patiënt op alle benodigde informatie om gezondheidszorg in een andere EU-lidstaat te krijgen.

3. Hoe Europese structuur- en cohesiefondsen actief ouder worden ondersteunen

Een belangrijk deel van de EU-begroting wordt gebruikt om lidstaten te ondersteunen in hun inspanningen om banen te scheppen, de economische ontwikkeling te stimuleren, en om sociale, economische en territoriale cohesie in de hele EU te bereiken. Actief en gezond ouder worden vormt een centraal element in het behalen van deze overkoepelende doelen en is daarom prominent zichtbaar in de financieringsprogramma's en projecten.

Het Europees Sociaal Fonds (ESF)

Met een begroting van 75 miljard EUR voor de programmaperiode 2007-2013 stimuleert het ESF meer en betere banen door in heel Europa, maar vooral in de minder welvarende landen, initiatieven te financieren om mensen te helpen bij het verbeteren van hun vaardigheden en hun kansen op werk. De Europese Commissie stelt financieringsprioriteiten vast, maar is niet rechtstreeks betrokken bij het selecteren van projecten, die in elk land door **beheersautoriteiten** van het ESF worden beheerd.

Het **ESF** is een belangrijke bron van Europese innovatie, proefneming en vooruitgang in het stimuleren van actief ouder worden op het werk. Het fonds is al gebruikt voor de financiering van initiatieven van een breed scala aan organisaties om oudere werknemers (opnieuw) op te leiden, ondernemingen aan te passen voor het aannemen van oudere werknemers en om leeftijdsdiscriminatie op de arbeidsmarkt en de werkvloer te bestrijden.

Het ESF financiert lokale en regionale projecten waarin nieuwe en creatieve manieren worden getoetst om actief ouder worden op de arbeidsmarkt mogelijk te maken. Bovendien heeft het ESF transnationale netwerken gecreëerd die de uitwisseling stimuleren van goede ideeën en beleidslijnen die zijn ontwikkeld.

In oktober 2011 heeft de Commissie regels voorgesteld voor het toekomstige cohesiebeleid, waaronder het ESF. Het voorstel verwacht een algehele toename van ESF-financiering tot 84 miljard EUR voor de programmaperiode 2014-2020. Het stimuleren van actief en gezond ouder worden is een van de voorgestelde investeringsprioriteiten van het ESF in de nieuwe periode.

Europees Fonds voor regionale ontwikkeling (EFRO)

Het **EFRO** heeft een begroting van 201 miljard EUR in de huidige programmaperiode 2007-2013 voor de ondersteuning van initiatieven die zich inzetten voor de algemene economische en sociale ontwikkeling van de Europese regio's, voor de vermindering van regionale ongelijkheden door met name de minst ontwikkelde regio's te helpen, en voor de verbetering van gelijke toegang tot overheidsdiensten. Het EFRO draagt significant bij aan de financiering van de ontwikkeling van de infrastructuur en diensten voor sociale voorzieningen en gezondheidszorg, zodat nationaal en regionaal ingespeeld

kan worden op de uitdagingen die de vergrijzing biedt, zoals de hervorming van de sociale stelsels en de gezondheidszorg.

Een netwerk ter bevordering van een effectievere rol van het ESF bij het stimuleren van actief ouder worden

Het ESF-AGE-netwerk van overheden uit 14 EU-lidstaten en regio's. Door het uitwisselen en samenvoegen van kennis en goede methoden definiëren, valideren en verspreiden zij richtlijnen en andere instrumenten om beleidsmakers en andere belanghebbenden te ondersteunen bij de voorbereiding, ontwikkeling en implementatie van strategieën betreffende leeftijdsmanagement in de nieuwe programmaperiode.

In het kader van de Europese territoriale samenwerking worden projecten die de problemen met betrekking tot actief en gezond ouder worden aanpakken, ondersteund door het subprogramma Interreg IVC en het Urbact-programma.

Twee van de subprogramma's die worden gefinancierd door het EFRO en de deelnemende lidstaten, bieden met name ondersteuning aan regionale ontwikkelingsinitiatieven die kunnen bijdragen aan de doelstelling van actief en gezond ouder worden.

Een project van Interreg IV over ouder worden in de stad Q-aging (prettig ouder worden in een stedelijke omgeving) is een samenwerkingsverband van negen steden en organisaties om informatie en ideeën uit te wisselen over de verbetering van overheidsdiensten en het stedelijk milieu, om zo tegemoet te komen aan de opkomende behoeften van de vergrijzende bevolking.

Het subprogramma **Interreg IVC** financiert initiatieven voor de ondersteuning van oudere ondernemers, intergenerationele samenwerking bij bedrijfsinnovatie, medische technologieën, zelfstandig wonen en van steden voor alle leeftijden. Deze projecten maken onderdeel uit van een algehele aanpak om ondersteuning te bieden aan het uitwisselen van goede praktijken, nieuwe ideeën en strategische planning tussen regio's om zo beter beleid te maken voor werkgelegenheid en groei.

Het subprogramma **Urbact II Urban II** financiert netwerken van steden om oplossingen te zoeken voor grote economische, milieu- en sociale uitdagingen in de stad, met name de vergrijzende bevolking. Het programma financiert netwerken die kijken naar kwesties zoals de aanpak van obstakels die oudere werknemers in de stad ondervinden bij het zoeken naar werk, de toegankelijkheid in de stad en de veiligheidsproblemen,

alsook doeltreffende strategieën om het positieve potentieel van de jongere generatie te stimuleren.

Het Baltic Sea Region Programme versterkt met behulp van EFRO-investeringen de ontwikkeling naar een duurzame, concurrerende, territoriaal geïntegreerde en grensoverschrijdende aanpak. Vergrijzing is een van onderwerpen die dit programma aan de orde wil stellen.

Voorbeeld: een Urbact II-project voor wederzijds leren

ActiveAge was een interregionaal samenwerkingsproject tussen negen Europese steden om ter promotie van wederzijds leren gemeenschappelijke methodologieën te ontwikkelen, goede methoden te bepalen en het vermogen van de steden om demografische verandering op te vangen, te verbeteren. Er werd gekeken naar de belangrijkste kwesties, zoals „leeftijd en de economie” (met name de voorwaarden om langer te kunnen blijven werken), „leeftijd en zorg” en „leeftijd en insluiting”. Er waren acties om actief burgerschap en de toegang tot adequate huisvesting te behandelen.

De Commissie stelt in het meerjarig financieel kader 2014-2020 voor om 376 miljard EUR toe te wijzen aan instrumenten met betrekking tot cohesiebeleid. Met dit voorstel zou het EFRO over zo'n 183 miljard EUR beschikken uit de bredere structuurfondsen. De investeringsprioriteiten zijn in grote lijnen een weerspiegeling van de belangrijkste doelstellingen en initiatieven van de strategie Europa 2020, en zouden moeten helpen om die te implementeren. Dat maakt de prioriteiten ook bijzonder relevant voor de doelen van actief ouder worden, zoals werkgelegenheid, deelname aan de samenleving, en gezond en zelfstandig leven.

Samenwerken met betrekking tot vergrijzing in het Baltisch gebied: „Best Agers”

Het initiatief „**Best Agers**” richt zich op mensen van 55 jaar en ouder. Het doel is het stimuleren van intergenerationele samenwerking in innovatie en om de „Best Agers” te laten samenwerken met jongere mensen op het gebied van bedrijfsontwikkeling en het vergroten van vaardigheden, zodat nieuwe ideeën kunnen ontstaan en ervaring en kennis gedeeld kunnen worden.

Cohesiefonds

Het Cohesiefonds is het financiële instrument van de EU om de convergentiedoelstelling tussen de minst ontwikkelde en de meest ontwikkelde lidstaten in de EU te halen. Het doel van het fonds is om de economische en sociale kloof te verkleinen en de economieën in de lidstaten te stabiliseren. De begroting van 69,6 miljard EUR voor 2007-2013 wordt alleen besteed in de armere lidstaten waarvan het bruto nationaal inkomen (bni) per inwoner lager is dan 90 % van het communautaire gemiddelde.

Het fonds ondersteunt in deze landen met name projecten met betrekking tot milieu- en vervoersinfrastructuur. Door het ontwikkelen van toegankelijke vervoerssystemen kan het Fonds bijdragen aan actief ouder worden. Bovendien is het hervormen van de sociale en gezondheidszorg, met speciale

aandacht voor vergrijzing, geïdentificeerd als een kerndoelstelling van het cohesiebeleid na 2013.

Europees Landbouwfonds voor plattelandontwikkeling (Elfpo)

Met een begroting van 96 miljard EUR voor de programmaperiode 2007-2013 is het Elfpo het financiële instrument van de EU voor de ondersteuning van plattelandontwikkeling. Het fonds ondersteunt activiteiten die zijn gericht op het verbeteren van het concurrentievermogen van de agrarische en bosbouwsector, de diversificatie van de plattelandseconomie, de milieuomstandigheden en aantrekkelijkheid van het platteland, en de kwaliteit van het leven in plattlandsgebieden.

Isolatie van ouderen in plattlandsgebieden aanpakken

Village Meeting Point is een project dat door het Elfpo wordt gefinancierd. Er werd een ontmoetingspunt gecreëerd voor geïsoleerd geraakte ouderen in het Deense dorpje Idestrup. In het ontmoetingscentrum waren ook internetfaciliteiten, een fitnessruimte, een café en een winkeltje, waardoor actief ouder worden in de samenleving gemakkelijker werd.

Het **Elfpo** financiert met name projecten die ondersteuning bieden aan de ontwikkeling van sociale voorzieningen en sociale infrastructuur ten behoeve van vergrijzende gemeenschappen op het platteland. Veel plattlandsgebieden worden met name door de demografische verandering geraakt, doordat jongeren er weggaan op zoek naar werk- en onderwijsmogelijkheden elders. Wat ze achterlaten, is een snel vergrijzende bevolking.

Er zijn veel activiteiten om actief ouder worden te stimuleren. De activiteiten die in aanmerking komen voor ondersteuning van het Elfpo, zijn onder meer het stimuleren van kennis en het menselijk potentieel door middel van beroepsopleidingen en adviesdiensten, de diversificatie in niet-agrarische activiteiten en het stimuleren van lokale diensten in plattlandsgebieden⁽⁷⁾.

De programma's voor plattelandontwikkeling ondersteunen ook projecten die gebaseerd zijn op de „Leader-aanpak”. Deze benadering biedt plaatselijke partnerschappen de mogelijkheid om projecten te ontwikkelen die specifieke plaatselijke problemen behandelen. Hierbij valt te denken aan vergrijzende gemeenschappen, het gebrek aan werkgelegenheid, en ontoereikende overheidsdiensten voor ouderen.

Het voorstel van de Commissie met betrekking tot de ondersteuning van plattelandontwikkeling door het Elfpo voor de programmaperiode 2014-2020 (COM(2011) 627) voorziet in mogelijke maatregelen voor vergrijzende gemeenschappen op het platteland, zoals kennisoverdracht en informatie-activiteiten, adviesdiensten, boerderij- en bedrijfsontwikkeling, basisdiensten en dorpsvernieuwing, en het oprichten en ondersteunen van specifieke plaatselijke ontwikkelingsstrategieën onder „Leader-aanpak” voor actief ouder worden in plattlandsgebieden.

⁽⁷⁾ De database van plattelandontwikkelingsprojecten laat zien hoe het Elfpo in de praktijk wordt gebruikt: http://enrd.ec.europa.eu/policy-in-action/rdp_view/en/view_projects_en.cfm.

4. Onderzoek en innovatie

De EU speelt een belangrijke rol in de ondersteuning en coördinatie van onderzoek en innovatie, met inbegrip van het actief en gezond ouder worden. Haar belangrijkste financieringsinstrument is het zevende kaderprogramma, maar financiering voor onderzoek en innovatie kan ook uit andere bronnen gehaald worden. Daarnaast stimuleert de EU partnerschappen die synergieën kunnen ontwikkelen dankzij het samenvoegen van hulpmiddelen en een betere coördinatie van onderzoeksinspanningen.

Het zevende kaderprogramma voor onderzoek en technologische ontwikkeling (KP7)

KP7 heeft een totale begroting van 50,5 miljard EUR voor de periode 2007-2013 en medefinanciert transnationaal onderzoek, technologische ontwikkelingen en demonstratieprojecten die inspelen op de uitdagingen die Europa heeft in de wereldwijde kenniseconomie.

Het programma biedt een overkoepelend kader voor alle onderzoeksinitiatieven van de EU, met inbegrip van de onderzoeken die zich richten op demografische verandering. Met behulp van de ontelbare onderzoeksketens⁽⁸⁾ financiert het programma een indrukwekkende reeks disciplines, thema's en instrumenten die in verband staan met actief en gezond ouder worden, zoals:

- fundamenteel onderzoek naar ouder worden, de mechanismen van ouder worden en levensduur ontrafelen;
- technologische innovatie om zelfstandig wonen van ouderen te ondersteunen;
- e-insluiting en e-gezondheid;
- betere toegankelijkheid van het openbaar vervoer;
- ICT-oplossingen om langer te blijven werken;
- onderzoek naar nieuwe behandelingen van ziekten die meer bij de oudere bevolking voorkomen;
- volksgezondheid en sociale wetenschappen.

Door de EU gefinancierde projecten worden gedocumenteerd op de website van **CORDIS**, de informatiedienst voor communautair onderzoek en ontwikkeling.

Multilinks (KP7 — samenwerking — socio-economische wetenschappen)

Multilinks heeft de feiten over demografische verandering, solidariteit tussen de generaties, welzijn en sociale integratie onderzocht voor betere beleidsvorming, zodat het risico op sociale uitsluiting voor alle leeftijdsgroepen kleiner wordt.

Het volgende EU-kaderprogramma voor onderzoek en innovatie, **Horizon 2020**, zal volgens het voorstel van de Commissie een begroting van 80 miljard EUR hebben voor de periode 2014-2020. Het zal zich richten op het implementeren van de

Innovatie-Unie, een kerninitiatief van de agenda van Europa 2020. Het doel van het programma is om innovatieve ideeën om te zetten in radicale innovaties om zo de belangrijkste maatschappelijke uitdagingen, zoals vergrijzing, aan te pakken, en om concurrentievoordeel te verwerven om werkgelegenheid en groei te stimuleren. Het zal vergezeld gaan van een reeks maatregelen die bedoeld zijn om de **Europese onderzoeksruimte** verder te ontwikkelen. Er wordt voorzien in routekaarten om algemene strategieën voor onderzoek naar vergrijzing te bieden.

Cohesiebeleid ondersteunt onderzoek en innovatie

Bij het cohesiebeleid van de EU ligt een sterke nadruk op innovatie, wat een vereiste is van de communautaire strategische richtlijnen voor cohesiebeleid voor de programmaperiode 2007-2013. De richtlijnen benadrukken dat het voor het stimuleren van duurzame ontwikkeling en het versterken van het concurrentievermogen nodig is om de hulpmiddelen te concentreren op onderzoek en innovatie (OTOI), ondernemerschap, ICT en opleiding, en het aanpassingsvermogen van werknemers.

Aan innovatie gerelateerde maatregelen zijn opgenomen in het grootste deel van de 455 operationele programma's met een verwachte investering van 86 miljard EUR (waarvan ongeveer 7 miljard EUR uit het EFRO en 14 miljard EUR uit het ESF). Het cohesiebeleid heeft een systeem van ontwerp en levering met bestuur op meerdere niveaus, en dat is een unieke positie om een systematische benadering van innovatie te leveren waar alle regio's bij betrokken zijn.

Kaderprogramma voor concurrentievermogen en innovatie (CIP)

Met een begroting van 3,621 miljard EUR in de periode 2007-2013 ondersteunt het **CIP** innovatie-activiteiten — zoals eco-innovatie en beter gebruik van ICT, met name in het midden- en kleinbedrijf (mkb) dat vaak worstelt met de toegang tot financiering voor dergelijke activiteiten.

Het CIP ondersteunt het mkb bij de ontwikkeling van innovatieve activiteiten die inspelen op de uitdagingen en mogelijkheden van de demografische verandering, en die oplossingen bieden voor actief ouder worden.

Het CIP heeft drie subprogramma's die alle drie rechtstreeks relevant kunnen zijn voor de doelstellingen van gezond en actief ouder worden:

1. het programma voor ondernemerschap en innovatie (**EIP**) kan innovatieve praktijken financieren met betrekking tot het in dienst nemen van oudere werknemers of het leveren van innovatieve producten aan oudere consumenten;
2. het programma voor beleidsondersteuning voor informatietechnologie (**ICT-PSP**) stimuleert een bredere opname van innovatieve op ICT gebaseerde diensten, zoals ICT voor gezondheid, vergrijzing en insluiting;
3. het Europese programma voor intelligente energie (**IEE**) kan kwesties op het gebied van groene mobiliteit behandelen en daarmee ook de obstakels voor actief ouder worden verminderen.

⁽⁸⁾ Zie „Understanding the Seventh Framework Programme”, http://ec.europa.eu/research/fp7/index_en.cfm?pg=understanding.

InCasa (ICT-PSP)

InCasa heeft een ICT-systeem ontwikkeld dat de gezondheid en omgeving van de gebruiker in de gaten houdt met een gespecialiseerd servicenetwerk om fragiele ouderen te beschermen en om de tijd die ze in hun eigen huis kunnen wonen te verlengen.

Aeneas (IEE)

Aeneas is een Europees referentieproject voor het bereiken van energiezuinige mobiliteit in een vergrijzende samenleving. Ze stimuleren vooruitgang aan de vraag- en aanbodkant door de mobiliteit van ouderen in de stad aan te moedigen.

De Commissie doet het voorstel voor een nieuw Programma voor het concurrentievermogen van ondernemingen en het mkb (**Cosme**) voor 2014-2020 met een begroting van 2,5 miljard EUR. In dit programma wordt alleen het concurrentieel deel van het CIP opgenomen. Het innovatieve deel van het CIP wordt overgebracht naar het programma Horizon 2020.

Gemeenschappelijk programma voor onderzoek

Gemeenschappelijke programma's, via publiek-publieke en publiek-private onderzoekspartnerschappen, worden een steeds belangrijker middel om de uitdagingen van demografische veranderingen in Europa het hoofd te bieden. Dergelijke vrijwillige benaderingen hebben tot doel overlappingen tussen onderzoeksinspanningen op nationaal niveau in verschillende landen en tussen verschillende soorten onderzoeksinstituten te voorkomen.

Het **Ambient Assisted Living Joint Programme (AAL)** wil de levenskwaliteit van ouderen verbeteren. Het programma financiert intelligente producten en voorziet in diensten op afstand, zoals zorgdiensten, om het leven van ouderen in huis, op het werk en in de samenleving te verbeteren. Er is een totale begroting van ongeveer 700 miljoen EUR beschikbaar voor de periode 2008-2013, waarvan ongeveer de helft van overheidsorganen (nationaal en EU) en de helft van particuliere instellingen.

Alias (AAL gemeenschappelijk programma)

Alias heeft een mobiel robotsysteem ontworpen dat communiceert met oudere gebruikers en dat gezond ouder worden en zelfstandig leven stimuleert.

De EU en de lidstaten hebben ook twee specifieke **gemeenschappelijke programma-initiatieven (JPI's)** gestart die zich richten op het vergemakkelijken van actief en gezond ouder worden. Het doel van JPI's is zorgen voor een betere coördinatie en samenwerking tussen Europese en nationale onderzoeksprogramma's, met inbegrip van de mogelijkheid om gemeenschappelijke initiatieven te starten.

Het JPI **More Years, Better Lives** richt zich op de aanpak van de specifieke uitdagingen en mogelijkheden van demografische veranderingen door nieuwe multidisciplinaire kennis te ontwikkelen als de basis voor toekomstig onderzoek, innovatie en beleidsvorming.

Het JPI **Neurodegenerative Disease Research** richt zich op het vinden van geneeswijzen voor neurodegeneratieve ziekten, met name Alzheimer. Het initiatief wil samenwerken om de kennis van de ziekte te verbeteren en om instrumenten te ontwikkelen die een vroegtijdige diagnose en behandeling mogelijk maken, zoals structuren om patiënten en hun familie te helpen.

Extra financiering voor de ziekte van Alzheimer wordt ook geboden door het **Innovative Medicines Initiative (IMI)**, een publiek-privaat partnerschap van 2 miljard EUR tussen de Europese Commissie (KP7) en de European Federation of Pharmaceutical Industries and Associations (EFPIA) om de ontwikkeling van instrumenten en methodologieën voor veiliger en doeltreffender medicatie te ondersteunen.

PharmaCog (IMI)

PharmaCog is een pan-Europees partnerschap van deskundigen, meestal concurrenten, maar die nu samenwerken om goede medicatie tegen Alzheimer te ontwikkelen.

Het Europees innovatiepartnerschap voor actief en gezond ouder worden

Een ambitieus nieuw initiatief voor meer onderzoek en innovatie voor actief en gezond ouder worden is het proefproject **European Innovation Partnership on Active and Healthy Ageing**. Het heeft zich ten doel gesteld om tegen 2020 de gemiddelde gezonde levensduur te verhogen met twee jaar. Dat betekent driedubbele winst: de gezondheidstoestand en de levenskwaliteit van ouderen wordt verbeterd, de duurzaamheid van sociale en gezondheidszorgstelsels wordt vergroot, en er worden nieuwe zakelijke kansen en banen rond innovatieve producten gecreëerd.

De aanpak van het initiatief is erop gericht de betrokkenheid van de belanghebbenden te vereenvoudigen door de obstakels te overwinnen die in de weg staan van het bieden van praktische innovatie op het gebied van:

1. preventie, onderzoek en tijdige diagnose;
2. zorg en behandeling;
3. actief en onafhankelijk leven van ouderen.

In praktische termen bekijkt het partnerschap de mogelijkheden voor gezamenlijke hulpmiddelen en deskundigheid in de praktijk, het overbruggen van kennishiaten, het versnellen van het innovatieproces en het vergemakkelijken van schaalvergroting, en vermenigvuldiging van nieuwe producten en diensten. Dat zal met name worden gedaan door toe te zien op optimalisatie, afstemming, coördinatie en efficiëntie van de bestaande financiële instrumenten van de EU.

Een **strategisch implementatieplan** van het Europees innovatiepartnerschap voor actief en gezond ouder worden werd eind 2011 overeengekomen door een stuurgroep van belanghebbenden. Naar verwachting zal de eerste reeks specifieke acties van het partnerschap tussen nu en 2020 worden uitgevoerd

door de overheid, bedrijven en het maatschappelijk middenveld. Voorbeelden van acties zijn:

1. innovatieve manieren zoeken om ervoor te zorgen dat patiënten hun medicatie nemen;
2. innovatieve oplossingen zoeken om vallen te voorkomen en een snelle diagnose te ondersteunen voor ouderen;
3. stimuleren van samenwerking om functieverlies en zwakte te voorkomen, met speciale aandacht voor ondervoeding;
4. stimuleren van geïntegreerde zorgmodellen voor chronische ziekten bij oudere patiënten, zoals patiëntbewaking op afstand;
5. betere ingebruikname van onderling samenwerkende, op ICT gebaseerde, zelfstandige woonoplossingen door middel van algemene normen;
6. stimuleren van innovatie voor leeftijdsvriendelijke en toegankelijke gebouwen, steden en omgevingen.

Een **mededeling over de verdere ontwikkeling van het strategische implementatieplan** van de Europese Commissie bekijkt de EU-steun voor deze acties door een adequaat regelgevend en financieringskader te garanderen en een Europese markt te creëren voor data en innovatieve ideeën.

5. EU-steun aan nationale beleidsmakers: gecoördineerde strategieën en wederzijds leren

Demografische veranderingen begrijpen

De kern van het stimuleren van actief oud worden en het halen van de doelen van Europa 2020 is een goed begrip van de ongekende demografische veranderingen waar de moderne samenleving mee te maken heeft. De EU speelt een actieve rol bij het aanmoedigen van lidstaten, regio's en belanghebbenden, zodat ze een beter begrip ontwikkelen van de uitdagingen en potentiële oplossingen om gebruik te maken van het volledige potentieel van een vergrijzende bevolking.

Het **Europees Demografieforum** brengt sinds 2006 iedere twee jaar belangrijke Europese beleidsmakers, belanghebbenden en deskundigen bij elkaar om te bespreken hoe er met de demografische verandering moet worden omgegaan. De Europese Commissie publiceert een ondersteunend **rapport over Europese demografie** waarin de belangrijkste feiten en cijfers met betrekking tot demografische veranderingen uiteengezet worden. Ook wordt besproken hoe er op beleidsgebied adequaat op ingespeeld kan worden.

In 2007 heeft de Europese Commissie een **deskundigheids-groep voor demografische kwesties** opgezet die is samengesteld uit vertegenwoordigers van alle lidstaten. De taak van de groep is om de Commissie te adviseren, met name over het implementeren van beleidsrichtlijnen die in 2006 zijn vastgelegd in de beleidsnota van de Commissie (zie kader). De Commissie houdt **geregeld seminars en workshops voor goede werkmethode**n voor demografische kwesties, die bij de groep worden teruggekoppeld.

Een onderzoeksagenda ontwikkelen voor welzijn in gezinnen

In de context van het EAF werd het project **familyplatform** door het zevende kaderprogramma van de Europese Unie gefinancierd voor de duur van 18 maanden (oktober 2009-maart 2011). Het project heeft de bestaande onderzoeken in kaart gebracht en een onderzoeksagenda vastgesteld die is gericht op beter welzijn van gezinnen in heel Europa.

De **Europese Alliantie voor families** (EAF) brengt al sinds 2007 vertegenwoordigers van de EU en regeringen samen om ideeën, kennis en ervaring uit te wisselen. De alliantie richt zich op het stimuleren van een gezinsvriendelijker beleid zodat mensen, met name vrouwen, hun werk en gezin in evenwicht kunnen brengen met het oog op de demografische veranderingen, met name de toenemende zorgverplichtingen.

Met het oog op het Europees Jaar heeft Eurostat een uitgebreide hoeveelheid gegevens gepubliceerd over actief oud worden, **Active ageing and solidarity between generations: A statistical portrait of the European Union 2012**. Het bevat statistieken over demografie, de arbeidsmarkt, de overgang

van werk naar pensioen, welzijn en gezondheidszorg, de levensomstandigheden en de deelname aan de samenleving. Een **onderzoek van Eurobarometer naar actief oud worden**, dat ook in januari 2012 werd gepubliceerd, geeft een idee van de Europese zienswijzen op het gebied van vergrijzing, pensioengerechtigde leeftijden, vrijwilligerswerk, ouderenzorg en technologie voor ouderen, waarbij interessante culturele verschillen naar voren komen.

De mededeling van de Europese Commissie **De demografische toekomst van Europa: probleem of uitdaging?** (COM(2006) 571), beschrijft beleidsreacties op de demografische verandering, zoals betere afstemming van werk en gezinsleven, langerdurende loopbanen van betere kwaliteit, meer productiviteit, een betere integratie van migranten, en duurzame overheidsfinanciën om adequate socialebeschermingsstelsels voor de lange termijn te garanderen.

De Europese werkgelegenheidsstrategie

Het stimuleren van actief oud worden op de arbeidsmarkt is een belangrijk onderdeel van de agenda voor actief oud worden en bovendien een kernelement van het halen van de economische en sociale doelen van Europa voor de toekomst. Het is van belang dat er manieren worden gevonden om de structurele en psychologische barrières te slechten die oudere werknemers verhinderen actief te blijven op de arbeidsmarkt.

Werkgelegenheidsbeleid valt onder de bevoegdheden van de lidstaten. De EU kan echter een actieve rol spelen bij het bereiken van gezamenlijke werkgelegenheidsdoelstellingen. De Europese Commissie ziet erop toe en vergemakkelijkt dat lidstaten van elkaar leren over het stimuleren van meer en betere banen in de EU. De **Europese werkgelegenheidsstrategie** biedt een kader⁽⁹⁾ met analyses en aanbevelingen van de Commissie zodat EU-landen ervaringen, lessen en ideeën over werkgelegenheidsbeleid kunnen uitwisselen.

Een van de doelstellingen van de strategie Europa 2020 is dat in 2020 75 % van de vrouwen en mannen tussen 20 en 64 jaar werk heeft. Om dit percentage te halen, moedigt de Commissie de lidstaten aan om het beleid voor actief oud worden toe te spitsen op het ontmoedigen van vervroegde uittreding en het stimuleren van baanbehoud en de re-integratie van oudere werknemers.

(9) Open coördinatieprocedure: http://europa.eu/legislation_summaries/glossary/open_method_coordination_nl.htm.

Een van de belangrijkste Europese initiatieven van Europa 2020 is de **Agenda voor nieuwe vaardigheden en banen**. Dit initiatief benadrukt hoe belangrijk het is dat oudere werknemers hun vaardigheden vergroten omdat met name zij kwetsbaar zijn voor economische reorganisaties. Ook beleid om ouderen te ondersteunen bij veranderingen binnen de arbeidsmarkt, met name van werkloosheid terug naar werk, komt aan bod. Het programma Een leven lang leren is in dit verband zeer belangrijk (zie blz. 18).

In april 2012 heeft de Commissie een nieuw **werkgelegenheidspakket** aangenomen om lidstaten aan te moedigen de vraag naar arbeidskrachten te stimuleren, arbeidsbelastingen te verlagen en om het ontwikkelen van vaardigheden te ondersteunen in de sectoren met de beste toekomstperspectieven op werkgebied, zoals de groene economie, gezondheidsdiensten en ICT. De nadruk ligt met name op een leven lang leren als een sleutel naar werkzekerheid.

Eurofound: een tripartiet EU-agentschap dat beleidsexpertise biedt op het gebied van levens- en werkomstandigheden

De Europese Stichting tot verbetering van de levens- en werkomstandigheden (Eurofound) in Dublin biedt inzake levens- en werkomstandigheden, arbeidsrelaties en veranderingsmanagement in Europa informatie, advies en deskundigheid aan de kernspelers op sociaal beleid, zoals regeringen, EU-instellingen en de sociale partners. De stichting heeft een adviespakket over actief ouder worden ontwikkeld dat vooral kijkt naar wat er moet veranderen op de werkplek om oudere werknemers aan het werk te houden en naar deelname op de arbeidsmarkt van mensen boven de officiële pensioenleeftijd.

De open coördinatiemethode bij sociale insluiting en sociale bescherming

Actief ouder worden op de arbeidsmarkt, actief ouder worden in de samenleving en gezond ouder worden, worden allemaal beïnvloed door socialebeschermingsstelsels en kwesties rond armoede en sociale uitsluiting. Socialebeschermingsstelsels en werkgelegenheidsbeleid moeten elkaar ondersteunen om mensen aan te moedigen en in staat te stellen langer te werken, terwijl sociale-overdrachtsstelsels en gezondheids- en sociale diensten ervoor moeten zorgen dat ouderen actief kunnen deelnemen in de samenleving en zelfstandig kunnen leven.

Net als werkgelegenheid is ook het beleid ten aanzien van sociale bescherming en sociale insluiting de verantwoordelijkheid van de lidstaten. De EU draagt echter in belangrijke mate bij doordat ze hervormingen ondersteunt door het vaststellen van gemeenschappelijke doelstellingen en door een proces van wederzijds leren. Dit proces staat bekend als de open coördinatiemethode bij sociale insluiting en sociale bescherming (OCM)⁽¹⁰⁾. De OCM wordt toegepast bij pensioenen, gezondheidszorg en langdurige zorg, en bij sociale insluiting. Zij biedt de lidstaten:

1. gemeenschappelijke doelstellingen;

2. gezamenlijke indicatiefactoren om prestaties te meten;
3. een kader om te rapporteren;
4. benchmarking om prestaties te vergelijken en beste werkmethoden te identificeren.

Rapporteren in de context van het **Comité voor sociale bescherming** helpt bij het beoordelen van de voortgang en het identificeren van belangrijke uitdagingen en toekomstige prioriteiten. Bijeenkomsten voor onderlinge beoordeling bieden de lidstaten de mogelijkheid om goede werkmethoden te bespreken en uit te wisselen.

Een doorslaggevend effect op armoede en sociale insluiting

Het bereiken van de **doelstelling van Europa 2020** om minstens 20 miljoen mensen uit de armoede en sociale uitsluiting te halen, vereist in veel landen dat er ook naar de situatie van ouderen, en met name oudere vrouwen, wordt gekeken.

De OCM met betrekking tot sociale bescherming en sociale insluiting ondersteunt lidstaten bij het stimuleren om iedereen toegang te laten hebben tot de hulpmiddelen, rechten en diensten die nodig zijn om deel te nemen aan de samenleving, bij de bestrijding van uitsluiting en de oorzaken ervan, en bij het mogelijk maken van toegang tot de arbeidsmarkt.

Naast de steun voor wederzijds leren en het uitwisselen door het OCM-proces heeft de Europese Commissie ook het **Europees platform tegen armoede en sociale uitsluiting** opgericht, als een van de zeven kerninitiatieven van Europa 2020. Het doel ervan is om werk op alle niveaus te versterken om zo de EU-kerndoelstelling voor armoedebestrijding te halen. Met name voor alle doelstellingen op het gebied van sociale insluiting wil het platform nieuwe partnerschappen en sociale innovatie stimuleren en zo goed mogelijk gebruikmaken van alle EU-fondsen.

Het platform is opgezet als een gevolg van het **Europees Jaar van de bestrijding van armoede en sociale uitsluiting 2010**.

Een prioriteit van de Europese focus op armoedebestrijding is het bestrijden van discriminatie tegen en het verbeteren van de integratie van mensen met een handicap, etnische minderheden, immigranten en andere kwetsbare groepen. Dat heeft rechtstreeks te maken met de situatie van kwetsbare ouderen. Het platform tegen armoede en sociale uitsluiting heeft ook speciaal aandacht voor de sociale risico's van oudere migranten in deze context, bijvoorbeeld door rekening te houden met eventuele specifieke culturele en taalkundige behoeften en met de bijzondere risico's op armoede en isolatie waar ze mee te maken kunnen krijgen.

Een uitgebreide strategie voor adequate, duurzame en veilige pensioenen

De duurzaamheid van adequate pensioenstelsels in de toekomst is de komende decennia een belangrijke vereiste voor actief ouder worden. Veel ouderen hebben geen andere bron van inkomsten dan hun pensioen, en zonder voldoende inkomsten worden mensen beperkt in hun mogelijkheden om volledig deel te nemen aan de samenleving.

De EU heeft een gemeenschappelijk kader opgezet waar lidstaten hun ideeën, methoden, kennis en ervaringen met betrekking tot pensioenen kunnen uitwisselen. Dit proces heeft de volgende gemeenschappelijke doelstellingen:

⁽¹⁰⁾ Open coördinatiemethode: http://europa.eu/legislation_summaries/glossary/open_method_coordination_nl.htm.

1. adequate pensioeninkomsten voor iedereen in de geest van solidariteit en eerlijkheid tussen en binnen de generaties;
2. financiële duurzaamheid van overheids- en particuliere pensioenstelsels, met name door langer werken en actief ouder worden te ondersteunen;
3. pensioenstelsels die transparant en goed aangepast zijn aan de individuele en maatschappelijke behoeften.

Voorbeelden: onderlinge toetsingen van pensioenen

In 2011 toetsten negen EU-landen de Nederlandse aanpak van **het evenwicht tussen zekerheid en betaalbaarheid in pensioenstelsels met kapitaaldekking**.

In 2011 toetsten tien EU-landen het Duitse werk inzake de **effecten van de levensloop op de pensioenen van vrouwen**.

In het **Gemeenschappelijke rapport over pensioenen 2010** werd benadrukt dat er meer hervormingen nodig zijn, met name op het vlak van het bereiken van actief ouder worden op het werk, vooral voor oudere vrouwen. De EU vergemakkelijkt nationale hervormingsinspanningen, met name door middel van onderlinge toetsingen (peer reviews).

Op 16 februari 2012 nam de Commissie een **witboek over pensioenen** aan waarin uiteengezet wordt hoe de EU en de lidstaten het best kunnen werken aan het garanderen van adequate inkomsten na de pensionering, met name door middel van actief ouder worden. Er worden maatregelen voorgesteld om een beter evenwicht tussen de gewerkte jaren en de jaren in pensioen te stimuleren en de mogelijkheden om voor extra pensioen te sparen te vergroten.

Samenwerking op het gebied van gezondheidszorg en langdurige zorg

Stelsels van gezondheidszorg en langdurige zorg spelen een belangrijke rol in het mogelijk maken van gezond ouder worden en zelfstandig leven. Deze stelsels staan echter onder enorme druk in een tijd van demografische vergrijzing en krappe overheidsbegrotingen.

Het organiseren van deze stelsels ligt bij nationale en vaak bij regionale beleidsmakers. Er is echter een EU-proces dat wederzijdse uitwisseling en leren ondersteunt door het vaststellen van de oplossingen die moeten worden bereikt:

1. toegankelijkheid — tot verschillende diensten voor thuis, in de samenleving en tot instellingen, onder andere door de betaalbaarheid ervan of door middel van verzekeringsdekking, en kortere wachttijden;
2. kwaliteit — onder andere door middel van een betere coördinatie tussen zorgniveaus en door prioriteit voor revalidatie, en door mensen langer in hun eigen huis te laten blijven;
3. duurzaamheid — onder andere door middel van een goede mix van overheids- en particuliere financiering, en een betere coördinatie tussen diensten, alsook door gezondheidsbevordering.

De EU vergemakkelijkt hervormingsprocessen in de lidstaten met behulp van onderlinge toetsingen en door projecten te financieren die nationale beleidsmakers betere toegang bieden tot internationale ervaringen.

Voorbeelden: onderlinge toetsing van gezondheids- en langdurige zorg

In 2011 toetsten zeven EU-landen de Zweedse aanpak van **omgaan met grotere zorgbehoeften en beperkte middelen**.

In 2009 toetsten acht EU-landen het Franse werk inzake **Alzheimer en vergelijkbare ziektes: omgaan met gedragsstoornissen bij de patiënt thuis**.

De EU ondersteunt actief en gezond ouder worden ook door het stimuleren van een betere zorgkwaliteit voor fragiele ouderen, zowel in instellingen als thuis. De Unie heeft zich met name gericht op het voorkomen van ouderenmishandeling. Een **speciaal Eurobarometer-rapport over gezondheidszorg en langdurige zorg** uit 2007 stelde vast dat 55 % van de Europeanen geloofde dat veel afhankelijke ouderen het slachtoffer zijn van mishandeling door mensen die juist voor hen zouden moeten zorgen.

In maart 2008 organiseerde de Europese Commissie een belangrijk congres over het **beschermen van de waardigheid van ouderen — de preventie van ouderenmishandeling en verwaarlozing** om meer inzicht te geven in het fenomeen en hoe het doeltreffend in heel Europa kan worden aangepakt.

Daarop verzocht het Europees Parlement een proefproject, dat de Europese Commissie implementeerde met een uitnodiging tot het indienen van voorstellen voor projecten gericht op het monitoren van ouderenmishandeling via zorgstelsels en op het identificeren van goede methoden om het te voorkomen.

Een proefinitiatief tegen ouderenmishandeling: drie projecten die door de EU worden gefinancierd

EuROPEAN — Europees referentiekader voor de preventie van ouderenmishandeling en verwaarlozing — <http://www.preventelderabuse.eu>

Milcea — monitoren van ouderenmishandeling in de hele Europese Unie via zorgstelsels — <http://www.milcea.eu>

WeDO — Europees partnerschap voor het welzijn en de waardigheid van ouderen — <http://www.wedo-partnership.eu/>

De Commissie heeft ook een actie met de naam **Abuel** gefinancierd, die in het kader van het actieprogramma Volksgezondheid een multinationalaal onderzoek over de prevalentie van ouderenmishandeling uitvoert.

Het **Daphne-programma** van de EU bestrijdt alle vormen van geweld tegen kinderen, jongeren en vrouwen, en het beschermt slachtoffers en risicogroepen. Het programma financiert acties om ouderenmishandeling aan te pakken. De acties richten zich op manieren om ouderenmishandeling, zoals fysieke mishandeling of financieel misbruik, te ontdekken, te monitoren, aan te pakken en te voorkomen. Het Daphne-project **Eustacea** maakte een **Europees Handvest van de rechten en plichten van ouderen die langdurige zorg en hulp nodig hebben**.

Het Daphne-programma: mishandeling binnen het gezin aanpakken

Het taboe doorbreken 2 spoort sociaal werkers en mensen die in de zorg werken aan tot het bestrijden van geweld tegen oudere vrouwen in hun eigen gezin. Het is een vervolg op het eerste project, dat resulteerde in de publicatie van het rapport **Het taboe doorbreken** in 2008.

Leeftijdscriminatie bestrijden

De hierboven gepresenteerde wetgeving is niet het enige middel om discriminatie aan te pakken. Een belangrijke bijdrage die op EU-niveau wordt geleverd, zijn de activiteiten voor meer begrip en bewustmaking van het fenomeen leeftijdscriminatie — vaak naast andere vormen van discriminatie — en hoe dit een negatieve invloed heeft op de individuele mensen en de samenleving. De Commissie

- financiert sinds 2003 een Europese campagne **Verschil moet er zijn. Discriminatie niet** waarin films, beeld- en geschreven materiaal worden uitgebracht om stereotypen te bestrijden en meer bekendheid te geven aan discriminatie en de wetten die haar bestrijden;
- ondersteunt **groepen non-discriminatiedeskundigen** die zich ervoor inzetten dat lidstaten analyses en informatie uitwisselen over socio-economische kwesties, wetten, organisaties voor gelijke kansen, en goed bestuur. De groepen bevestigen goede methoden en maken publicaties, bijvoorbeeld twee uitgaven over leeftijdscriminatie en werkgelegenheid;
- heeft in 2009 opdracht gegeven tot een **speciaal Eurobarometer-onderzoek naar discriminatie in de EU** om zicht te krijgen op de publieke opinie over dit fenomeen. Uit dit onderzoek kwam naar voren dat burgers leeftijd zagen als het grootste nadeel bij het zoeken naar werk.

De Commissie heeft in een mededeling over **non-discriminatie en gelijke kansen: een vernieuwd engagement** expliciet haar betrokkenheid uitgesproken bij de bestrijding van discriminatie op verschillende gronden, zoals leeftijd. De Commissie stimuleert het systematisch opnemen van non-discriminatie op grond van leeftijd in al het beleid.

De Commissie financiert ook op EU-niveau het **uitwisselingsplatform over nationale diversiteitshandvesten** om deze aanpak te stimuleren die bedrijven aanmoedigt om vrijwillig in te spelen op diversiteitsafspraken. Het platform is samengesteld uit organisaties die nationale diversiteitshandvesten stimuleren en implementeren, en werken aan een succesvolle cultuur van diversiteitsmanagement, die gebaseerd is op de voordelen die een divers personeelsbestand, waaronder oudere werknemers, een bedrijf kan opleveren.

Gelijke kansen voor mensen met een handicap

Hoewel een hoge leeftijd niet synoniem is met een handicap, neemt het risico op een fysieke of mentale beperking sterk toe bij een hogere leeftijd. Veel ouderen krijgen een beperking en ondervinden dan obstakels in hun omgeving. Een belangrijk

middel om actief ouder worden te stimuleren, is door de mensen te helpen bij het overwinnen van deze obstakels.

Gehandicaptenbeleid blijft vooral een bevoegdheid van de lidstaten. Door het stimuleren van goede methoden en het wederzijds leren, met name door innovatieve projecten, kan de EU echter een toegevoegde waarde bieden voor het beleid van de lidstaten. Dat draagt bij aan de betrokkenheid van de EU bij het VN-Verdrag voor de rechten van personen met een handicap (zie blz. 5).

De **Europese strategie inzake handicaps 2010-2020** werkt de acties en instrumenten op EU-niveau uit om de obstakels te overwinnen die mensen met een handicap ervaren bij hun deelname aan werk en het economische en sociale leven. De strategie behandelt de volgende onderwerpen:

1. toegankelijkheid — een benadering waarbij „voor iedereen” wordt ontworpen bij het ontwikkelen van de gebouwde omgeving, vervoer en informatie en communicatie, met inbegrip van de definitie van Europese normen. (Zie het onderdeel over de beoogde Europese toegankelijkheidswet, blz. 6.);
2. participatie — met inbegrip van het sociale, culturele en politieke leven;
3. gelijkheid — de Europese richtlijn betreffende antidiscriminatie op het werk (blz. 6) is een belangrijk instrument voor de aanpak van discriminatie op grond van handicap, wat een obstakel is bij actief ouder worden op het werk;
4. werkgelegenheid — ondersteuning van praktijktraining, onderwijs en projecten die toegankelijke werkplekken ontwikkelen (zie blz. 8, 18 en 19), alsook antidiscriminatie wetgeving (blz. 6);
5. onderwijs en Een leven lang leren — gelijke toegang tot mogelijkheden voor onderwijs en een leven lang leren gedurende iemands hele leven (blz. 18);
6. sociale bescherming en insluiting — ondersteuning van wederzijds leren door adequate programma's in de lidstaten te garanderen (zie blz. 14-15);
7. gezondheid — met inbegrip van gelijke toegang tot goede kwaliteits gezondheidszorg (blz. 15) en het stimuleren van revalidatie en preventieve zorg, wat van groot belang is voor gezond ouder worden (blz. 11-12). De EU stimuleert ook gezondheid en veiligheid op het werk, zodat er minder ongelukken gebeuren die kunnen leiden tot invaliditeit en afhankelijkheid (blz. 7).

De Europese Dag van mensen met een handicap — 3 december — ondersteunt deze doelen door het samenbrengen van relevante belanghebbenden en beleidsmakers.

Een strategie voor gendergelijkheid

De Europese Commissie heeft een tweesporenaanpak aangenomen om gendergelijkheid te bereiken door het aannemen van specifieke maatregelen voor gendergelijkheid, zoals wetgeving en bewustmaking, en het introduceren van een **plan voor gendergelijkheid** in alle beleidsgebieden van de EU, en met name in het kader van de strategie Europa 2020 en de pensioenhervormingsplannen.

De ongelijkheid en de kloof tussen mannen en vrouwen tijdens de hele levenscyclus resulteren voor vrouwen op hogere leeftijd in lagere pensioeninkomsten en een hoger risico op armoede. Bovendien zijn oudere vrouwen de belangrijkste gebruikers en verleners van zorgdiensten. De EU

probeert met de aanpak van deze ongelijkheden te garanderen dat zowel oudere vrouwen als mannen kunnen profiteren van een actief, gezond en fatsoenlijk bestaan.

De Commissie versterkt haar betrokkenheid bij gelijke kansen voor vrouwen en mannen met haar **Vrouwenverdrag** uit 2010 en haar **strategie voor gelijke kansen voor vrouwen en mannen 2010-2015**. Ze ondersteunt de ontwikkelingen van lidstaten voor gendergelijkheid door:

- het publiceren van jaarverslagen over gelijke kansen voor vrouwen en mannen;
- het opzetten van **structuren** op EU-niveau, zoals de Groep op hoog niveau voor gendermainstreaming en het Adviescomité voor gelijke kansen voor vrouwen en mannen om gendergelijkheid, gendermainstreaming en gelijke kansen voor vrouwen en mannen te stimuleren;
- het creëren van **netwerken van gendergelijkheidsdeskundigen**.

In 2011 nam het Adviescomité voor gelijke kansen voor vrouwen en mannen een advies aan over **de genderdimensie van actief ouder worden en solidariteit tussen de generaties**.

In 2011 publiceerde het netwerk van gendergelijkheidsdeskundigen het rapport **Beleid voor actief ouder worden en gendergelijkheid: de werkgelegenheid en sociale insluiting van vrouwen en mannen op hogere leeftijd**.

Genderproblematiek is behandeld in mededelingen van de Commissie, resoluties van het Europees Parlement en conclusies van de Raad. Er was aandacht voor onderwerpen zoals **gelijke beloning, gelijke kansen voor actief en waardig ouder worden** en **de rol van de vrouw in de vergrijzende samenleving**.

Sociale innovatie

De EU stimuleert sociale innovatie als een steeds belangrijker concept en een bron van nieuwe en creatieve oplossingen voor sociale en maatschappelijke uitdagingen. Hieronder vallen ook nieuwe manieren om actief ouder worden te stimuleren. Er wordt ondersteuning verleend in de vorm van beginkapitaal voor nieuwe initiatieven, financiering voor schaalvergroting van succesvolle kleinschalige projecten en van initiatieven om goede methoden en innovatieve ideeën over de regionale en nationale grenzen heen te delen.

Het belangrijke Europese platform tegen armoede en sociale uitsluiting heeft een „Europees initiatief voor sociale innovatie” aangenomen om een op feiten gebaseerde aanpak van sociale hervorming te ontwikkelen. Het initiatief heeft toegang tot een aantal bestaande EU-fondsen om deze acties te ondersteunen, zoals het Europees Sociaal Fonds (zie blz. 8) en Progress (zie onder). Sociale innovatie is ook een belangrijk onderdeel van het kerninitiatief Innovatie-Unie (blz. 11).

In de twee voorstellen die de Commissie heeft aangenomen voor de verordeningen inzake ESF en EFRO, is sociale innovatie opgenomen. Dat betekent dat lidstaten en regio's ervoor kunnen kiezen om te investeren in sociale innovatie en dat ze voor dat doel geld uit structuurfondsen kunnen toewijzen. Een gids over sociale innovatie voor de

regio's van de EU wordt voor de zomer van 2012 door de Commissie uitgegeven.

Het EU-programma voor werkgelegenheid en maatschappelijke solidariteit (Progress)

Met een begroting van 743,25 miljoen EUR voor de periode 2007-2013 financiert Progress activiteiten zoals onderzoeken, juridische en beleidsopleidingen, ngo-netwerken, transnationale uitwisselingen en voorlichtingscampagnes. Het draagt via ontelbare activiteiten bij tot het programma voor actief ouder worden, bijvoorbeeld door:

- onderzoek naar op feiten gebaseerd beleid voor de overgang van werk naar pensioen;
- netwerken van deskundigen op het gebied van antidiscriminatie, diversiteit en gendergelijkheid;
- opleiden van juridisch medewerkers en beleidsmakers op het gebied van antidiscriminatie en gendergelijkheid;
- onderzoek naar de toegankelijkheid in Europa en de Europese prijs voor toegankelijkheid (Access City Award);
- projecten voor sociale innovatie.

Progress geeft ook een stem aan ouderen door medefinanciering van het **AGE Platform Europe**, dat ouderenorganisaties uit de hele EU bij elkaar brengt, en van vergelijkbare netwerken voor gender, handicaps enzovoort.

Voor de periode 2014-2020 heeft de Commissie een vervolgprogramma voor sociale verandering en innovatie voorgesteld. Daarin zouden Progress, de Europese werkgelegenheidsdiensten (**Eures**) en de **Europese Progress-microfinancieringsfaciliteit** geïntegreerd worden.

Prioriteiten volksgezondheid, stimuleren lichamelijke activiteit en financiering

Het vaststellen van het volksgezondheidsbeleid is een bevoegdheid van de lidstaten, maar de EU kan helpen bij de ontwikkeling van kennis en begrip om problemen met betrekking tot de gezondheidszorg aan te pakken, om ziekten te voorkomen en om bedreigingen van de gezondheid aan te pakken. Ook vestigt de EU de aandacht op kernprioriteiten voor volksgezondheid die overeenkomen met de langetermijndoelen om gezond en actief ouder te worden.

In dit verband heeft de **gezondheidsstrategie 2008-2013** van de EU drie doelstellingen vastgelegd:

1. gezondheidsbevordering in een vergrijzend Europa;
2. burgers beschermen tegen bedreigingen van de gezondheid;
3. ondersteuning van dynamische gezondheidsstelsels en nieuwe technologieën.

In 2008 drongen de conclusies van de Europese Raad er bij de lidstaten en de Commissie op aan om doeltreffende **gezondheidsstrategieën te ontwikkelen om neurodegeneratieve, aan leeftijd gerelateerde aandoeningen te bestrijden**, terwijl de aanbevelingen van de Raad uit 2009 zich richtten op de noodzaak om te zorgen voor **patiëntveiligheid en de preventie van zorginfecties**.

De Europese Commissie heeft mededelingen gepubliceerd over **stelsels en diensten voor telegeneeskunde** en over een **Europees initiatief op het gebied van de ziekte van Alzheimer en andere vormen van dementie** om vooruitgang

te stimuleren in deze kerngebieden voor actief en gezond ouder worden.

Op sportgebied speelt de EU een bijzondere rol in het stimuleren van gezondheidsbevorderende lichamelijke activiteiten, met inbegrip van middelen om actief en gezond ouder worden te bereiken. De Unie heeft een **witboek (2007)** en een **mededeling (2011)** over sport gepubliceerd waarin de sociale en economische voordelen van lichamelijke activiteiten worden onderkend. Een deskundigengroep Sport, Gezondheid en Participatie, opgezet door de Raad, werkt rond het stimuleren van lichamelijke activiteit. De groep heeft specifieke **EU-richtlijnen voor lichamelijke activiteit** gepubliceerd, met een speciaal onderdeel over diensten voor senioren. Een nieuw EU-beleidsinitiatief met betrekking tot de implementatie van deze richtlijnen op nationaal niveau is in voorbereiding. **Financiering voor transnationale projecten die lichamelijke activiteit** en actief ouder worden ondersteunen, is in 2009 en opnieuw in 2012 beschikbaar gesteld.

De Commissie heeft ook gezondheidscomités en deskundigengroepen opgezet, zodat nationale, lokale en regionale belanghebbenden meer gegevens kunnen uitwisselen en kunnen leren over belangrijke kwesties met betrekking tot gezond ouder worden. Onderwerpen zijn onder andere **roken, zwaarlijvigheid, alcoholmisbruik, kanker**, alsook samenwerkingsmechanismen voor **voeding en lichamelijke activiteit, hiv/aids, bescherming van de gezondheid, en gezondheidsinformatie**.

Een speciaal **EU-gezondheidsprogramma** voorziet voor de periode 2008-2013 in 321 miljoen EUR voor acties die de gezondheid stimuleren en de ongelijkheid in de gezondheidszorg verminderen. Het doel is het aantal gezonde levensjaren te verhogen en gezond ouder worden te stimuleren. Ook acties rond patiëntveiligheid en gezondheidsinformatie werden gefinancierd. Diverse andere EU-financieringsprogramma's, met name voor onderzoek (zie blz. 10), hebben ook een dimensie in volksgezondheid.

De Europese Commissie heeft een nieuw **programma Gezondheid voor groei 2014-2020** voorgesteld dat zich op de doelstellingen van Europa 2020 richt, met name op het vlak van werkgelegenheid, innovatie en duurzaamheid. Het voorziet in specifieke ondersteuning voor het Europese innovatiepartnerschap voor actief en gezond ouder worden (blz. 11). Het hoofdstuk over sport in het voorstel van de Commissie voor het nieuwe EU-programma voor onderwijs, opleiding, jeugd en sport, **Erasmus voor iedereen 2014-2020**, legt de nadruk op het stimuleren van gezondheidsbevorderende lichamelijke activiteit.

Stimuleren van toegankelijkheid en mobiliteit

Vervoer is een van de belangrijkste domeinen van de EU op het gebied van communautair beleid. Het richt zich op het mogelijk maken van vrij verkeer van personen en goederen om de interne markt te ondersteunen. Het kijkt echter ook naar vervoersaspecten die van belang kunnen zijn om mensen in staat te stellen actief te blijven op de arbeidsmarkt en in de samenleving als ze ouder worden.

Het **EU-actieplan voor stedelijke mobiliteit** (2009) stimuleert het leveren van geïntegreerde vervoersoplossingen die zich, in de context van demografische vergrijzing, richten op burgers. Het plan ondersteunt met name groener stadsvervoer, toegankelijkheid, reizigersrechten en intelligente vervoerssystemen. De Europese Commissie steunt innovatieve projecten en het uitwisselen van ervaring en kennis tussen lidstaten en regio's middels diverse financieringsstromen, zoals **KP7 samenwerking — vervoer** (zie blz. 10), regionale ontwikkelingsfondsen (blz. 8) en het programma **Intelligente energie Europa** (blz. 10).

Om de toegankelijkheid van de stedelijke omgeving in Europa nog verder te verbeteren, ondersteunt de Commissie de **Access City Award**, die steden erkent en in het zonnetje zet als ze zich inzetten voor een omgeving die voor iedereen toegankelijk is. Het gaat om de fysieke omgeving, vervoer, informatie- en communicatietechnologieën en -systemen, en andere faciliteiten en diensten.

Actief ouder worden vereist ook dat er toegang is tot goederen en diensten (zie wetgeving in de pijplijn, blz. 6). De **EU-strategie voor het consumentenbeleid** (2007-2013) identificeert de groei van het aantal oudere consumenten niet alleen als een uitdaging, maar ook als een kans voor leveranciers van goederen en diensten. De strategie wordt rechtstreeks ondersteund door een **communautair actieprogramma op het gebied van consumentenbeleid** dat activiteiten financiert die de gezondheid, veiligheid, en economische en juridische belangen van de consument beschermen. Dit werk wordt voortgezet in een nieuwe Europese consumentenagenda en een actieprogramma voor consumenten (2014-2020) waarin ook duidelijk de nadruk wordt gelegd op de oudere consument.

Actief ouder worden wordt ook ondersteund door een innovatief project dat sociaal toerisme stimuleert. Het **Calypso-programma** ondersteunt toerisme in het laagseizoen waar niet alleen kansarme groepen profijt van hebben — omdat ze anders misschien niet op vakantie zouden kunnen gaan — maar ook de regio's die voor werkgelegenheid en groei afhankelijk zijn van toerisme. Senioren die met pensioen of ouder dan 65 zijn, vallen in de specifieke doelgroep van het initiatief.

Stimuleren van ICT voor actief ouder worden

Informatie- en communicatietechnologie (ICT) speelt een steeds belangrijker rol in het ondersteunen van actief ouder worden. Het internet en nieuwe technologieën bieden vaak goedkoop en gemakkelijk toegang tot informatie, goederen en diensten, sociale interactie, en democratische en civiele processen. De EU vergemakkelijkt de praktische ontwikkeling van realistische ICT-oplossingen die actief en gezond ouder worden mogelijk maken.

In 2007 heeft de Commissie een Europees actieplan gestart met betrekking tot ICT en vergrijzing, **Ageing Well in the Information Society**. Het doel was om gebruik te maken van de mogelijkheden om nieuwe, beter toegankelijke ICT-producten en -diensten voor ouderen te creëren. Deze oplossingen hebben beide ten doel om actief en gezond ouder worden op alle vlakken van het leven te ondersteunen en om daarnaast werkgelegenheid te creëren waar de bredere economie van profiteert.

Het actieplan Ageing Well is een integraal onderdeel van het **Europees i2010-initiatief voor e-insluiting** dat ervoor wil zorgen dat de ICT-sector en overheidsorganen vooruitgang boeken bij het toegankelijk maken van alle ICT-producten en -diensten voor kansarme groepen. Deze strategie ontstond als reactie op een mededeling uit 2008, **Naar een toegankelijke informatiemaatschappij**, waarin suggesties werden gedaan voor het verbeteren van e-toegankelijkheid, en met name voor de toegang tot het internet voor mensen met een handicap en ouderen.

De ambitieuze **digitale agenda van Europa 2020**, een van de kerninitiatieven van de strategie Europa 2020, heeft tot doel het potentieel van ICT beter te benutten om innovatie, economische groei en vooruitgang te stimuleren. Het richt zich specifiek op het potentieel dat het gebruik van ICT biedt ten aanzien van de behoeften van een vergrijzende bevolking, door middel van **digitale geletterdheid en vaardigheden**, **e-gezondheid** en **telegeneeskundige systemen en diensten**. Er staan specifieke acties in om de toegankelijkheid voor ouderen en mensen met een handicap te verbeteren, en draagt daarmee bij aan de doelen voor actief ouder worden.

Deze verschillende, aan elkaar gerelateerde actieplannen worden ook ondersteund door talrijke Europese financieringsprogramma's, in het bijzonder: **KP7-ICT** (zie blz. 10); **ICT-PSP** (blz. 11); **AAL** (blz. 11); het EIP (blz. 11) en de subprogramma's van het EFRO (blz. 9).

Stimuleren van een leven lang leren

Het realiseren van een leven lang leren maakt actief ouder worden mogelijk door het ontwikkelen en bijhouden van vaardigheden en competenties die mensen nodig hebben om te werken en volledig deel te nemen aan de samenleving. Onderwijsbeleid is de verantwoordelijkheid van de lidstaten, maar de EU ondersteunt de bijdrage die onderwijs in de context van een vergrijzende samenleving kan leveren bij het bereiken van algemene Europese economische en sociale doelstellingen. **Onderwijs en opleiding 2020** biedt een strategisch kader voor deze Europese samenwerking.

De Europese ministers voor Beroepsonderwijs en -opleiding hebben hun prioriteiten voor een bredere Europese samenwerking tot 2020 uiteengezet in het **Communiqué van Brugge**. Het communiqué wijst er met name op hoe belangrijk het is vaardigheden en competenties van oudere werknemers bij te houden. Tegelijkertijd legt de **Europese agenda voor volwasseneneducatie** de nadruk op goed ontwikkelde onderwijsmogelijkheden voor senioren om actief, autonoom en gezond ouder worden te stimuleren. Om het beleidsproces te stimuleren en te sturen, is de Europese Commissie een onderzoek gestart naar leren voor actief ouder worden en intergenerationeel leren. De uitkomsten van het onderzoek zullen helpen bij het vaststellen van de kernelementen van de rol die leren speelt in een vergrijzende samenleving en de gevolgen ervan voor Europa.

Het **programma Een leven lang leren** van de EU vergemakkelijkt actief ouder worden op het werk door middel van initiatieven voor beroepsopleidingen én actief ouder worden in de samenleving en thuis door het ontwikkelen van persoonlijke vaardigheden. De projecten richten zich op individuele studenten en lerenden, maar ook op docenten, trainers en organisaties. Met een begroting van bijna 7 miljard EUR voor de periode 2007-2013 ondersteunt het programma

leerfaciliteiten voor mensen in al hun levensfasen door middel van uitwisselingen, studiebezoeken en netwerkactiviteiten. Het programma Een leven lang leren wordt opgevolgd door het **programma Erasmus voor iedereen** (2014-2020). Het is een ambitieus voorstel om in te spelen op de gemeenschappelijke uitdagingen op het gebied van onderwijs en opleiding in Europa. Volwasseneneducatie is, met inbegrip van leren op latere leeftijd, onderdeel van deze agenda.

Het **Grundtvig-programma** is een specifiek onderdeel van het programma Een leven lang leren en biedt ondersteuning aan leren voor alle volwassenen. Een van de doelstellingen is het stimuleren van de persoonlijke ontwikkeling, de onafhankelijkheid en de bijdrage aan de samenleving van ouder wordende mensen.

Ondersteuning van Grundtvig voor oudere lerenden

EuBiA ontwikkelde netwerken voor de uitwisseling van de beste methoden om oudere lerenden te bereiken en zelfstandiger te maken. Ze ontwikkelde een gids om oudere mensen te betrekken bij leren en ze richtte een groeiend netwerk van beroepsbeoefenaren op.

Een interessant initiatief van Grundtvig dat actief ouder worden in de samenleving rechtstreeks stimuleert, is het **vrijwilligersprogramma voor ouderen**. Het stimuleert de bijdrage die ouderen als vrijwilligers in andere landen kunnen leveren en versterkt op die manier de solidariteit tussen de generaties.

Een ander nuttig onderdeel van het programma Een leven lang leren dat actief ouder worden op het werk stimuleert, is het programma **Leonardo da Vinci** voor beroepsonderwijs en -opleidingen dat kan worden gebruikt voor het opleiden van oudere werknemers en het stimuleren van de vraag naar oudere werknemers.

Cedefop: een EU-agentschap dat de ontwikkeling van beleid inzake beroepsonderwijs en -opleidingen ondersteunt

Cedefop, het Europees centrum voor de ontwikkeling van de beroepsopleiding in Thessaloniki, is bezig met een project voor oudere werknemers. Het doel is om door nieuw onderzoek tot nieuwe inzichten over ouder worden en werk te komen, en om beleid voor actief ouder worden te maken waarin vroegtijdige uittreding wordt ontmoedigd en langer blijven werken wordt gestimuleerd.

Conclusie

Deze brochure laat zien dat de EU op veel verschillende manieren ondersteuning biedt aan actief ouder worden en solidariteit tussen de generaties — en dat ze haar inspanningen op een aantal gebieden zal intensiveren. Het wordt echter ook duidelijk dat we te maken hebben met een breed scala aan problemen en dat het meeste werk moet worden gedaan

in de lidstaten op nationaal, regionaal en lokaal niveau, en in collectieve arbeidsovereenkomsten.

De EU kan veel bieden ter ondersteuning van hervormingsinspanningen in de lidstaten, maar veel van de financieringsinstrumenten en programma's die in deze brochure worden gepresenteerd, zijn voor een groot deel vraaggericht. Een top-downbenadering van actief ouder worden, waarbij de EU de leiding neemt en beleidsmakers in de lidstaten vertelt wat ze moeten doen, werkt niet. Veel van de obstakels die overwonnen moeten worden om actief ouder te realiseren, moeten volgens het subsidiariteitsbeginsel worden aangepakt.

Volgens dit beginsel is het aan de individuele lidstaten om dit namens hun burgers te doen.

De beleidsinstrumenten die in deze brochure uiteen worden gezet, vergemakkelijken echter partnerschappen tussen de EU en de overheden in de lidstaten, en tussen beleidsmakers en belanghebbenden uit verschillende landen. Het is hun inzet om het actief ouder worden naar een hoger plan te tillen, die bepaalt hoe doeltreffend de beleidsinstrumenten van de EU zijn. Hun ideeën voor nieuwe oplossingen genieten ondersteuning van de EU door het toetsen van ideeën en door ervoor te zorgen dat goede methoden door de hele EU verspreid worden.

Europese Commissie

De bijdrage die de EU levert aan actief ouder worden en solidariteit tussen de generaties

Luxemburg: Bureau voor publicaties van de Europese Unie

2012 — 20 blz. — 21 x 29,7 cm

ISBN 978-92-79-25133-7

doi:10.2767/68581

In deze brochure wordt uiteengezet welke bijdrage de EU levert aan de agenda voor actief ouder worden en wordt aangetoond dat de EU in dit opzicht een sterke partner is. Het doel is om te inspireren tot nog vastberadener inspanningen in alle lidstaten om actief ouder worden te stimuleren en er daarbij voor te zorgen dat de solidariteit tussen de generaties de toets der vergrijzing kan doorstaan.

Deze publicatie is beschikbaar op papier in alle officiële talen van de EU.

HOE KOM IK AAN EU-PUBLICATIES?

Gratis publicaties:

- bij de EU Bookshop (<http://bookshop.europa.eu>);
- bij de vertegenwoordigingen en delegaties van de Europese Unie.
Ga voor de contactgegevens naar <http://ec.europa.eu> of stuur een fax naar +352 2929-42758.

Betaalde publicaties:

- bij de EU Bookshop (<http://bookshop.europa.eu>).

Betaalde abonnementen (bv. jaarreeksen van het Publicatieblad van de Europese Unie en de jurisprudentie van het Hof van Justitie van de Europese Unie):

- via een van de verkoopkantoren van het Bureau voor publicaties van de Europese Unie (http://publications.europa.eu/others/agents/index_nl.htm).

U kunt de publicaties van het directoraat-generaal Werkgelegenheid,
Sociale Zaken en Inclusie downloaden of een gratis abonnement nemen via:

<http://ec.europa.eu/social/publications>

U kunt u ook opgeven voor de gratis elektronische nieuwsbrief Sociaal Europa
van de Europese Commissie op **<http://ec.europa.eu/social/e-newsletter>**

<http://ec.europa.eu/social/>

